

Pièce ajoutée au Parado à la mort
du martyr des Monténégro

20

949.12

AIII

ЗАВЈЕРА ПРОТИВ ЦРНЕ ГОРЕ

ПРЕШТАМАНО ИЗ „ГЛАСА ЦРНОГОРИЈА“
(Број 52. од 12. (25.) августа 1918.)

FILE

PB

Ради - Монтенегро

—○—

PARIS

Imprimerie Universelle, 48, rue Claude-Vellefaux
1918

Године су већ прошле, откад су извјесна лица, сада већ сваком добро позната, створила најмрскију завјеру против Црне Горе, њених светиња, њених најбитнијих интереса и њених представника.

Средства за постизање овог циља нијесу себирала. По броју, њих не би било могуће набројити, а по природи, она нас подсећају, не на средњи вијек, него на доба варвара. Рекли смо, да их је немогуће набројити, стога ћемо их само категорисати. Она су: лаж, клевета најгоре врсте, интрига, фалсификацији, завјере и бомбе. Тијем су се ето служили непријатељи Црне Горе пријед овог великог рата.

Настао је рат за ослобођење и уједињење свега нашег племена. Првог дана, првог момента, прва међу првима, добровољно, бацила се Црна Гора на заједничког непријатеља, жртвовавши, осим чести, све своје добро које је имала, т.ј. 45,000 својих гладних, голих и мученичких синова, па чак и жене и дјецу њихову. Горди смо што мо-

жемо свима и свакоме рећи: нема историје, нема чак ни религије, која је у стању навести жртву величанственију и несебичнију од жртве коју је учинила Црна Гора. Ипак, ми нијесмо тражили никад ни од кога награду за ово. Али ако нијесмо тражили награду ми смо се с правом надали, да ће према Прној Гори прекинути злочински рад, бар за вријеме док се налази у рату. Историја готово не памти примјера, да најокрутнији тирани или највећи зликовци нијесу били најзад морално побијеђени величином душе и дјела њихових противника. Нажалост, не можемо то рећи за непријатеље Црне Горе. Ни жртва из 1914., поред небројено других, није ишуколико промијенила злочински дух њихов.

Црна Гора била је у јеку рата са Аустријом, а њени непријатељи, о којима је ријеч, мучки и кукавички забадали су јој отрован нож у леђа. Наставило се са старим нападима, још гаднијим и одвратнијим, цинички се тјешећи: циљ оправдава средство! Клеветали су и интригирали код наших моћних Савезника. Подносили су чак и лажне, потпуно измишљене уговоре између Аустрије и Црне Горе, жељећи представити тим, да Црна Гора уопште и није у рату са Аустријом, но да ради о издајству. Ишли су затим, а

донекле су и успјели, да се Црна Гора лиши потребне помоћи својих моћних заштитника, баш онда кад јој је била најпотребитија. Шиљане су разне индивидуе у Црну Гору, које су својим дефетистичким радом имале задатак да руше морал у војсци и у народу, који је у осталом био и једино оружје њихово. Стваране су најфантастичније завјере и спремана пајбруталнија средства за убијање представника Црне Горе, угледних личности и патријота црногорских. Поред свега овога, Црна Гора је наставила ићи својим традиционалним путем. Дошла је и јесен страшне 1915. Још једном ми смо муком прешли преко свих неправда, још једном ми смо принијели на жртву себе и све што нам је најдраже. Наша бесмртна војска, иако лишена свега, бранила је не само фронт Црне Горе, него и један фронт од 90 километара у Србији.

Својим пожртвовањем и храброшћу, Црна Гора је очувала одступницу херојској војсци Србије. Она је тада, по ријечима одличног пуковника србијанског, сердара Петра Пешића «испунила свој дуг према Српском Народу». То је био велики гест мученичке Црне Горе, коме је сљедовала њена велика трагедија, «јер витеза сустопице трагически конац прати».

И Нерон и Иван Грозни би пред оваквим жртвама задрхтали и престали би гонити противнике своје. Окорело срце и мрачне душе црногорских непријатеља — нијесу попустиле. Тек тада, послије овога, настала је бездушна хајка не само против Црне Горе, него и против сваког честитог Црногорца, или наших сународника, који су се усудили чим било манифестовати заслужену симпатију према Црној Гори. Тражило се, и тражи се још и данас, све што још имамо и што нам је остало, а то је — част Црне Горе и Црногораца. Изазвали бисмо и сувише одвратности према непријатељима Црне Горе, кад би смо понављали све оне лажи, клевете, фалсификате, интриге и неваљалства, које су они употребљавали против части Црне Горе овде у иностранству од 1916. Довољно је само поменути срамну аферу са депешом Карлу I. којом су и саме грађане Црне Горе хтјели представити као издајнике.

Од 1917. држање и метод црногорских непријатеља промијенили су се. Погрешно су рачунали, да ће своју већ од 1903. створену зајверу моћи спровести. Због тога су из тајног денунцирања и интригирања, где их је било тешко контролисати, прешли у јавно. Образовали су због тога т.з. «Црногор-

ски Одбор за Народно Уједињење». У ствари пак, ово је једна Црна Банда, састављена од пет индивидуа, које су своје издајничко-шипјунске услуге за новац продали. Погрешно се рачунало, да ће ова банда довршити разбојнички план њихових истинских господара. Истина, она је усјела да нанесе огромне непоправљиве штете Црногорском Народу, али је истина и то, да је она индиректно допринијела огромну корист баш онима, на које је завјера на првом мјесту циљала, јер учинила је да се многа клевета и интрига, коју је дотле покривао мрак дипломатских канцеларија, јавно рашичили на штету њених твораца. Индивидуе, које сачињавају Црну Банду јесу: Андрија Радовић, Данило Гатало, Јанко Спасојевић, Јован М. Ђурашковић и Милош Ивановић. О овој петорици говори и рјешење г. Министра Унутрашњих Послова, које је објављено у 52. броју «Гласа Црногорца» од 12. (25.) августа т. г. а које гласи:

Р Ј Е Ш Е Њ Е

Андреја Радовић, бивши министар, родом из Ђелопавлића; Јанко Спасојевић, бивши министар, родом из Васојевића; Данило Гатало, бивши чиновник, родом

из Мостара; Јован М. Ђурашковић, бивши чиновник, родом са Цеклина; Милош Ивановић, бивши чиновник, родом из Куча, публиковали су «Декларацију» од 29. јула 1917., (лист «Уједињење», страна 1. броја 10. од 17. августа 1917.) која је атак на суверена права Црне Горе.

Том «Декларацијом» покушава се територију Црне Горе, односно Црну Гору, насиљно инкорпорирати једној другој држави и наметнути јој једну другу династију.

У ту сврху, поменута лица створила су удружење под именом «Црногорски одбор за народно уједињење». Истодобно они су ступили у везу са једном другом државом и «на ту циљљуде тражили», што је доказано на јавној расправи, одржаној 13. марта 1918. пред америчким судом у Индијанаполису, у парници Милоша Ивановића, члана «Црногорског одбора за народно уједињење» и другова му, противу Мира Митровића и петнаесторице другова му Црногорца.

Својим, пак, сталним публикацијама у листу «Уједињење» и у «Bulletin Monténégrin», који излазе у Женеви, као органи поменутих лица, чине пропаганду и позиве међу црногорским грађанима, да прихвате гореноменуту «Декларацију». Примјера ради, наводе се

сљедећи бројеви листа «Уједињење»: број 10. од 17. августа 1917. (чланак «Крфска Декларација»); број 11. од 31. августа 1917. (чланак «Yougoslavie»); број 13. од 28. септембра 1917. (чланак «Одговор на интриге»); број 16. од 9. новембра 1917. (чланак «Неји и Штокхолмски програм»); број 4. «Bulletin Monténégrin» страна 4.

Сваки пак начин, којим се иде затим, да се црногорски народ, односно његови законити представници, лише права за рјешавање ових питања противан је чл. 18., 19., 36., 218., 219. и 220. Устава и има се као велеиздаја казнiti по Кривичном законику.

Као велеиздаја, по Кривичном законику, имају се казнiti и она дјела, којима се црногорски грађани, путем ишампе, позивају да раде на спајању црногорске територије с другом неком државом, или на промјени династије, противно уставним наређењима; а исто тако, и сви они, који у ову сврху стварају удружење или ступе у везу «са страном државом» или, пак, «на ту циљљуде буду тражили».

Према свему овоме, горе истакнута лица огријешила су се о §§ 88., 89., и 90. Кривичног Законика.

На основу свега наведеног, а с обзиром на изузетан положај у ком се земља налази,

РЈЕШАВАМ :

да се противу Андрије Радовића, Јанка Спасојевића, Данила Гатала, Јована М Ђурашковића и Милоша Ивановића подигне код надлежног Обласног Суда тужба за дјела из §§ 88., 89. и 90. Кривичног законика;

да ову тужбу, по рестаурацији Црне Горе, Обласном Суду упути пријестоничка Обласна управа, према § 20. Закона о кривичном судском поступку;

да се до судског рјешења, односно коначне пресуде, у сврху суспеновања права, која би поменута лица имала по Закону о чиновницима грађанског реда, умоле надлежни министри да поступе по одредбама истога закона; и

да Управно одјељење Министарства Унутрашњих Послова, у границама могућности, приbere све податке о раду и дјелима ових лица, која би се евентуално могла противити § 87. и 87. а.) и другим одредбама Кривичног законика, те да ове податке, у своје вријеме, упути поменутој Обласној управи, која ће с њима поступити према § 20. Законика о кривичном судском поступку.

Бр. 2971.

Неји код Париса.

4. (17.) августа 1918.

Министар Унутрашњих Послова,
Заступник Министра Војног
Н. Хајдуковић с. р.

Њима петорици, као и онијема који их диригују и који плаћају бесстыдну им акцију, и намијењено је ово неколико страница.

И ако би било немогуће изнијести у једној читавој књизи сва неваљалства ове петорице и описати величину оправданог гнушења, које је изазвао њихов рад у свих поштених људи, ми ћемо ипак у најкраћим потезима, изложити разлоге због којих је г. Министар Унутрашњих Послова донио поменуто рјешење.

* * *

Са моралне тачке гледишта, Црна Банда а нарочито шеф јој Андрија Радовић, јесте персонификација свега најневаљалијега што је уопште икад постојало у ма којем друштву. Сам тај факт, што су они имали врло активног учешћа у пошљедњим догађајима у Црној Гори; и факт, што су они те догађаје, све док се нијесу дали купити за новац, представљали друкче, него што то данас чине, довољан је доказ за ово. Треба ли спомињати и својеручно потписане изјаве Андрије Радовића у италијанским листовима с прољећа 1916., а које су сушта противност данашњим његовим клеветама?

Као о пошљедњим догађајима у Црној Гори, тако и о особи Краља

Николе, ови исти људи раније су писали и говорили друкче но што то данас чине. Читаоци виде свакодневно, да Андрија Радовић и друштво му покушавају бацати се блатом на скоро шездесетогодишњу мудру и патриотску владавину нашег Владара. Међутијем, исти А. Радовић, у свом меморандуму од августа 1916. ову исту владавину назива: «Славном Владавином Вашег Величанства». Но, владавина Њ. В. Краља није само овом приликом за Радовића била славна, он је за њу увијек тако мислио, све док није пао под чар 500.000. У 1916. је Радовић писао угледним лицима у Француској, а нарочито у Енглеској, многобројна писма, праве аптеозе Њ. В. Краљу. Индигнирани садашњим држањем Радовића, неколико од ових лица послала су нам та писма. Из обзира према њима, за сада се још уздржавамо, да их публикујемо. У осталом, то би било и сувишно. Ми ћемо за сада изнijети само неколико извадака из Радовићева говора који је одржао на јавном претресу 1908. приликом суђења учесницима у завјери с бомбама. Ево тачно, по стенографским биљешкама, што је тај човјек говорио:

«И поред патриотских обзира, мени се чини, да само луди људи могли су ући

у завјеру против Књаза Господара и Његова Дома.

Та завјера није могла имати ослонца у народу. У Црној Гори има људи, који имају различите погледе на опште ствари, али, антидинастичара нема...

Династија, а Књаз Господар нарочито, омиљени су...

Моја прошлост, мој карактер, мој скроз патриотски рад и прије и послије ове афере, моја позната и нашљедствена вјерност и оданост Књазу Господару и Отаџбини, **моје обавезе** према **Узвишеном Владару**, мој неосумњичени патриотизам јесу гаранција, да ја нијесам могао ући у једно нелегално дјело против круне, а некмо ли се учинити приврем велеиздаје. А и свега тога да није, ту је познати мој мирни темпараменат, а ту је и то, што сам познат био као паметан и разборит човјек (sic), и заиста, само као луд могао сам ући у једно такво грозно и непатриотско и при том лудо и ђетињски засновано предузеће...

Тим (т. ј. извршењем завјере против династије) би престала да постоји ова славна земља, где се за преко 500 година чува српска слобода...

Само људи, без икакве свијести, без икаквог патриотизма, могли су на нешто слично помишљати; т. ј. да уђу у завјеру против Књаза, препородиоца

Црне Горе, Књаза војсковође и побједника сијних турских војска; Књаза пјесника и Књаза, који је својевољно уступио свом драгом народу скоро половину својих права, и дао му Устав...

Да сам и издалека могао помишњати или ишта знати о ма каквом разбојничком дјелу, а камо ли о зајери против Књаза Господара и династије, ја бих био у прве, који бих све урадио да се тим злочинцима осујети план, да се похваљују и предаду суду. То су ми налагали патриотски осјекаји, **обавезе према круни, а и лични интереси.**

Мило је човјеку, кад, послије толико искушења неправда и подметања, остане чврст као брдо у свом патриотизму, у вјерности Књазу, династији и својој Отаџбини »...

За оцјену моралне вриједности Радовића и другова му, поред многоbrojnih, наводимо и шљедећу карактеристику. У свом «*Bulletin Monténegrin*» број 4. стр. 4., осуђујући излазак Њ. В. Краља из Црне Горе, Радовић вели: «Тиме је он (Краљ Никола) учинио крај егзистенцији своје државе; држава је престала да постоји, Краљевство је било аболирано (уништено), а Краљ је престао бити краљ». По садању логици Радовића, изласком Његова Величанства Краља из Црне Горе, Црна Гора је престала постојати као држава, а

Њ. В. Краљ престао бити краљ. Ипак Радовића то није ништа бркало, да послије краљева изласка, т.ј. у 1916., буде министар скоро девет мјесеца једном «раскраљу» и једној држави, која, по његовом тврђењу, не постоји.

Само ова два три факта довољна су, и сувише довољна, за моралну оцјену Радовића и дружине му.

* * *

Са гледишта националног, акција Радовића и његових другова му јесте издајство не само према Црној Гори, него и према читавој националној ствари Југословенства. Они траже, ни сами не знају од кога, да се изведе «јединство Црне Горе са Србијом». Питање односа, садашњих и будућих, између Црне Горе и Србије јесте једно унутрашње питање ових земаља. Право Црне Горе и Србије, да регулишу своје међусобне односе, јесте њихово суверено право. Нико са стране наших Савезника нити мисли, нити би се смио мијешати у то, јер то би значило атакирати на суверенитет ових двију држава. Позивати некога са стране, да се упутије у односе између Црне Горе и Србије, јесте једноставно издајство. Радовићу и друштву му ово не може бити непознато. Исто тако њему

није непознато — он шта више то редовно и тврди, — да су сви Црногорци за уједињење са свом својом неослобођеном браћом. То је и природно, јер је Црна Гора огњиште српске мисли, којој је она у свим временима и на све начине безграницно служила. Само проглашивање Краља Црне Горе из 1914. садржи ову знамениту ријеч: «*Вадим свој мац за ослобођење и уједињење свих Југословена*», а Црногорска Народна Скупштина је међутим једина досад која је (у прољеће 1914.) изгласала закон, и Краљ Црне Горе га санкционисао, а у којем има овај члан: «*Правима, која по овом закону припадају сваком Црногорцу, могу се користити, подједнако, и сви Југословени*».

Исто тако, Радовић добро зна што Црногорски Народ мисли о односима Црне Горе са Србијом. Њему је добро познат и рад владе сердара Јанка Вукотића, која је уживала повјерење народа. Њему је добро познато и то, да иницијативу за унију између Црне Горе и Србије, чим су се лодирнуле границама, није нико други узео него онај исти велики Србин који је у свим великим и историјским догађајима од 1860. до данас носио алајбарjak свега Српског Народа, иницијативу је узео сам лично Њ. В. Краљ Никола својеручним писмом

Њ. В. Краљу Петру од Србије. Радовићу је познато и то, да су, у највећој тајности, вођени преговори по овоме и да је дефинитивно рјешење омео рат 1914.

Према свему горенаведеном излази то, да је сада потпуно непотребно водити «пропаганду» коју води А. Радовић, јер та идеја већ одавно постоји, а њени су носиоци баш они које он сад напада као противнике те идеје. Радовићева «пропаганда» је беспредметна, тим прије, што главни фактор за рјешење овог питања, т.ј. народ Црне Горе и Србије, није у могућности, ни да чује ову «пропаганду». И ово је врло добро познато Радовићу.

Е, а да што је онда циљ његовој пропаганди за «јединство Црне Горе са Србијом», коју води поглавито у савезничким земљама?...

За сад нећемо да улазимо у мотиве због којих он то чини, ни да испитујемо, помаже ли га још когод у овој акцији (осим оних непријатеља Црне Горе, о којима је овдје ријеч), исто тако нећемо износити ни мотиве ових пошљедњих, и ако их добро знамо. Констатоваћемо само факта, сваком позната, а која не може нико порећи.

Радовићева концепција «јединство Црне Горе са Србијом» јесте **аустро-бугарско-њемачка концепција за рјешење југословен-**

ског питања. У «Гласу Црногорца» било је већ говора, да се та аустро-бугарско-њемачка теза за рјешење нашег националног питања састоји у том: да се Србији дадне Црна Гора, и да јој се **на тај начин** омогући излазак на море. По овоме, Аустрија би и даље држала уропству осам милиона Југословена, а Бугарска би узела Мађедонију, Стару Србију до Мораве, Србија пак, добила би **Црну Гору «у накнаду»**.

Ову тему заступао је Адлер, аустријски изасланик на штокхолмској конференцији (тачка 2. меморандума), посланик Вендл, Ризов, бивши бугарски посланик у Берлину и изасланик грофа Чернина Слепанек, који је у Женеви ове исте понуде чинио Србији преко уредника «La Serbie» г. д-р Л. Марковића, а Андрији Радовићу преко Гатала у новембру 1917.

Овај исти план садржи и познато писмо ћесара Карла I. принцу Сиксту Бурбонском, које је прољетос објавио предсједник француске владе г. Клемансо. У том писму је ријеч «о рестаурацији Србије и Белгије» и «о природном излазу Србије на море». Ни једном ријечју не помиње се рестаурација Црне Горе. Кад се зна, да је Црна Гора по свом географском положају «природан излаз Србије на море» јасно је, зашто ћесар није ни

једном ријечју поменуо рестаурацију Црне Горе. Писмо Карлово изобличава и клеветнике Црне Горе још једанпут више: они су, наиме, кроз савезничку штампу 1916. подло протурали, да је Црна Гора «издала» те да ће Краљ Никола због тога бити вазални Краљ Југославије. Ђесарово писмо је најкаторичнији демант овој нитковској клевети. Карло I. не само што не дà Краљу Црне Горе југословенску круну, него рачуна на то да му узме и ону спромашку, и ако сјајну, коју сад носи.

Разлози, које изнијесмо, и факта, која набројисмо доказују, да је Радовићу и друговима му циљ то да у савезничким земљама популаришу ту аустро-бугарско-њемачку концепцију о рјешењу југословенског питања, која је у исто вријеме и њихова. То Радовић у осталом и сам признајеје он вели у часопису: «Le Monde Slave» (свеска од децембра 1917. стр. 885) од ријечи: „Јединство Црне Горе са Србијом не зависи једино од повољног исхода рата. Чак да се рат сврши простим успостављањем *status quo* — што не можемо претпоставити — али што би централне сile још сада добровољно акцептовале, нарочито Аустро-Угарска, чији репрезентанти социјалисте иду дотле, да признају право Црне Горе, да се уједини са Србијом“...

Тежиште рјешења нашег националног питања није у «јединству Црне Горе са Србијом», него у ослобођењу оних осам милиона Југословена који су под Аустро-Угарском. У ово главно питање он, попут Аустријанаца, убацује, споредна, хотећи овим споредним дати карактер главних.

Јасно је, да Андрија Радовић овим води не само једну антицрногорску, него и једну антинационалну, антијугословенску политику. Он и другови му, издајници су не само Црне Горе, него издајници читавог југословенског племена.

Ово издајство Црне Банде још јасније бива кад се њен рад доведе у везу са познатим аустријским интригама 1917., да дође до мира и да сачува своју кожу, а које је ту скоро објавом писма Карла I. енергично прекинуо г. Клемансо.

Ми ћемо за сада и на овом мјесту само да подсјетимо на два датума. Кад су у прољеће 1917. почеле интриге аустријске и кад је Карло I. упутио писмо принцу Бурбонском, по коме је Црне Горе требало да нестане, јавио се мизерни Радовић, — који се, како то он сам себи рече, рачуна да је «паметан и разборит човјек», — да он са својим «Одбором» као тобожњи представник Црногорског Народа, проглашује да Црногорци пошто пото

хоће «јединство Црне Горе са Србијом».

Када су у јулу и августу 1917. те интриге аустријске достигле врхунац и кад су изазвале познате разговоре у Швајцарској, јавио се и опет издајник Радовић и Црна Банда, да помогну намјере ове аустријске политике клеветом против Црне Горе. Тада су, поред осталих клевета, протурили у савезничку штампу и јну најстрашију и најодвратнију: „Влада Црне Горе није чинила ништа друго него онемогућавања напоре Србије. Цетиње је било, званично, у рату са Аустријом, у ствари пак, оно разговараше; постојале су чак и везе између противника“. План је био сувише јасан. Требало је припремити честито савезничко јавно мјење од оправданог револта, у случају остварења аустријских намјера према Црној Гори. Стога је Црну Горо требало представити издајником савезничке ствари, а истодобно да Црногорци сами желе њен нестанак. То је ето била, а и данас је, улога Андрије Радовића и другова му.

Срећом, тим циничким аустријским интригама учинио је крај једном за свагда г. Клемансо. Те, до крајности неморалне намјере нијесу могле ни допријети до мјеродавних фактора наших моћних и племенитих Савезника. Они су сви,

на свечан и званичан начин, загарантовали рестаурацију Црне Горе, исто онако као и Белгије и Србије. То исто је још једном изрично потврдио и г. Вилсон у свом говору од 8. јануара о. г., као и у дешени, упућеној Њ. В. Краљу Николу 4. јула 1918., у којој се гарантују интегритет и права Црне Горе.

Но рад А. Радовића и његова одбора није само анти-националан, него и против-савезнички, јер стоји у противности са циљевима рата Савезника. Ово потврђује и факат, што је Радовићевим листовима « Уједињењу » и « Bulletin Monténégro » који излазе у Женеви, забрањен улазак у Француску, од стране француске владе.

Завршујући ово врло кратко излагање о « националном » раду Андрије Радовића, хоћемо сад само једно кратко питање да упутимо онима, који су му ставили нож у руке, да ради не само против Црне Горе, као што су они жељели, него и против опште националне ствари: Јесу ли они баш сасвијем сигурни, да Радовић, поред оних 500.000, није можда још и од кога другог приимио каквих нових 500.000?

* * *

Остало би нам да прегледамо рад Андрије Радовића и његова Одбо-

ра, са гледишта садањих интереса Црногорског Народа. Нећемо то чинити. Нећемо учинити стога, што би немогуће било описати сва зла, која је Црна Банда нанијела Црногорском Народу, а која се неће моћи никад поправити. Нећемо учинити ни стога, што је то већ сваком познато, и због чега Андрију Радовића свака честита душа презире као најгрознијег злочинца и неваљалца. Сјетимо се само, како је Радовић клеветао војску и народ Црне Горе, доказујући да је « та војска у изобиљу имала хране, топова и муниције »! У ствари, она није имала, благодарећи интригама и клеветама протектора Радовићевих, ни хране, ни одјела, ни оружја, ни муниције. Сјетимо се само тога, да је Радовић тврдио да Црна Гора, у ствари, није ни ратовала, и да су њене владе, које су имале потпуно повјерење Народне Скупштине и народа, учиниле издајство према Србији и Савезницима. И сјетимо се тога, да је Радовић тврдио, да су Ловћен узели « 4000 Аустријанаца против 8000 Црногораца ». У ствари, Аустријанци су имали преко 30.000 војника и мрнара, 620 топова и 175 митраљеза најмодернијег система; Црногорци пак имали су 7.500 војника потпуно голих и гладних, наоружаних са 24 топом, 1562 шрапнела

21 митраљезом. Па и тих 7.500 војника сачињавали су *цио Ловћенски одред*, док их је на самом Ловћену било једва 3.000. Сјетимо се и факта да је Радовић лажно представљао и један од највећих гестова Црне Горе кад је тврдио, да је Црна Гора «*морала*» ући у овај рат, «*по уговору са Србијом*». Сјетимо се само ова три-четири факта, којим Радовић представља Црну Гору као издајничку земљу, па ћемо лако разумјети држање великих и племенитих савезничких народа према ужасној и ничим незаслуженој трагедији, коју преживљује Црногорски Народ. Нама се с правом могло рећи: издајник не заслужује ни милост, а камо ли помоћи. Ако још овом додамо интриге и денуницијације Радовића и његових протектора, којима су тежили и данас још теже, да омету давање помоћи (субвенције) од стране Савезника за невољне у Црној Гори, онда је јасно да су они директно и индиректно радили да омету помоћ муоченицима у земљи.

Радовић је ту неки дан учинио једну још већу гадост. Кад су скоро двеста посланика у италијанском Парламенту тражили да се Црногорској Влади омогући да помаже народ у Црној Гори, злочинац Радовић упутио је одмах послије тога сваком италијанском по-

сланику један памфлет којему је била циљ да, у очима Италије, дискредитује представнике Црне Горе...

Требало нам је скоро годину дана тешког и напорног рада, да разбијемо ону мрежу клевета, и да докажемо, да Црна Гора није издала, него да је она издана на најподлији начин, и да нико на свијету не би учинио оно самопожртвовање које је она учинила. Годину дана требало је да прође, па да један париски лист рече за Црну Гору: «*О, најљепша Отаџбина што ју је икадико имао!*» А један угледан италијански лист: «*Ми смо оплакали Белгију и Србију, а Црну Гору нијесмо, и ако је ова принијела највише и најнесебичније жртве.*» — Годину и више дана требало је да Балфур у Енглеском Парламенту изјави, да је тобожњи тајни уговор између Аустрије и Црне Горе — лажан. Исто толико је прошло, па да Црну Банду и њене протекторе демантује и сам Предсједник Француске Републике. У говору, који је прије неколико дана држао Чешко-Словачкој легији, г. Поценкаре рекао је између осталог: «*Ништа није карактеристичније ни елоквентније него дуги низ народа, који су се драговољно ставили на нашу страну откако је извршен злочиначки атентат против Француске и*

против Белгије, у 1914. Енглеска, Црна Гора и Јапан, у 1915., Италија и т. д.» — Годину дана требало је радити и чекати па да се код народа племенитих Савезника почне стварати увјерење, да је помоћ Савезника у овој великој несрећи Црногорског Народа, не милост, него најелементарнија дужност њихова. — Пошљедица овога рада била је ту скоро и она величанствена манифестација скоро цијelog парламента Италије за Црну Гору и помоћ њеном народу, коју ми нећемо никад заборавити, а која неће остати без жељених пошљедица.

Дакле, А. Радовић и другови му, јесу не само издајници, него су, заједно са њиховим протекторима, најокорелије убице жена, дјеце и свега народа Црногорског.

* * *

На реду је да прегледамо рад Радовића и Одбора му, са гледишта чисто законског.

Чл. 18. Устава гарантује династији Петровић — Његоша, у границама које су ту предвиђене, право на круну Црне Горе. Евентуална измена овога уставног наређења може се учинити само на начин, предвиђен чланом 218., 219. и 220. Устава. По чл. 219. Устава «Приједлог, да се у Уставу што измијени, допуни или протумачи, може учини-

ти Краљ Господар или Народна Скупштина»....

Јасно је, да би сваки други начин, осим оног који је предвиђен у чл. 218., 219 и 220 Устава, а којим би се ишло на промјену чл. 18 Устава, т. ј. на промјену династије, био незаконит и имао би се казнити по 87. а. Кривичног Законика.

Чл. 36 Устава гласи: «Државна Област Краљевине Црне Горе не може се ни раздвојити ни отуђити. Њене грањице не могу се ни смањити, ни размјенити без споразума Краља Господара са Народном Скупштином».

Сваки други начин за расиолагање са државном територијом Црне Горе, осим овога предвиђеног чл. 36. Устава, јесте незаконит и имао би се казнити по другој али-неји 87. а. Кривичног Законика.

По § 87. а Кривичног Законика има да се:

«кривац као издајник казни смрћу за предузећа која иду на то:

а.) да се законити ред наследства Престола или Устав земаљски насиљно промијеми, или владалац спријечи да врши уставна права;

б.) да се област државна или неки дио њен споји са страном државом, или да се неки дио области државне отрgne од њелине.»

Ова предузећа, о којима је ријеч у § 87. а. не морају да су свршена па

да се њихов учинилац учини кривцем за дјело из § 87. а. Кривичног Законика; она се сматрају за свршена и ако су «предузета дјела којима се злочина намјера непосредно у извршење привести има».

А. Радовић и другови му својом «Декларацијом» од 29. јула 1917. (објављеном у органу Радовића «Уједињење» број 10. од 1917.) покушали су присвојити себи право, које по чл. 36., 218., 219. и 220 Устава припада Народу Црногорском, односно његовим законодавним факторима, Краљу и Народној Скупштини Истодобно ово право они су признали и лицима, која су са државно-правног и међународног гледишта потпуно страна за Црну Гору.

Наредба г. Министра Унутрашњих послова о покретању кривичног процеса против Радовића и другова му не односи се за сад на дјела, која се имају казнити по § 87. а. Кривичног Законика. За ова дјела и евентуално друга из Кривичног Законика, која је Радовић починио, г. министар издао је само наредбу Управном Одјељењу Министарства, да у границама могућности, приbere податке, који ће се у своје вријеме преко пријестоничке Обласне Управе у смислу § 20. Кривичног Судског Поступка предати надлежном суду. Ипаково не

значи, да се Радовић није већ сада огријешио о § 87. а. Кривичног Законика, нарочито с обзиром на § 87. б. истог законика по коме предузећа из § 87. а. «сматрају се за свршена, кад су предузета дјела, којима се злочина намјера непосредно у извршење привести има».

За сад смо приморани не говорити о свим оним дјелима за које имамо доказа да су предузета, а из којих се «злочина намјера непосредно у извршење привести има».

Не треба заборавити да су и припреме за извршење дјела из § 87. а. Кривичног Законика кажњиве по «Закону о измјенама и допунама у Кривичном Законику» од 1909. Све што можемо за сад рећи по овом предмету, то је већ готово сваком познато. Примјера ради, наводимо само познати факт, на име, да се куни „војска лажних патријота, која ће требати, према плану, да уђе, послужи миру и прије званичне Црне Горе, у земљу, те да тероришуки ненаоружано становништво“ изврши оно, што су Радовић и другови му проглашавали у њиховој већ поменутој «декларацији». Карактеристично је, да је римски лист «L’Idea Nationale» број 238. од 30. августа 1917. публиковао у једном чланку, под насловом «Radovitch» детаље о овоме, али до данас још није била демантована са компетентног мјеста.

Наредба г. министра унутрашњих послова односи се на дјело из §§ 88., 89. и 90. Кривичног Законика, и ако не искључује ни она из § 87. а. и § 87. б. истог законика. Те законске одредбе гласе:

§ 88. Ако су два или више лица извршење наведених у §§ 87., први раставак и 87. а. предузећа уговорила, али дјела у § 87. б. још започета иијесу, онда ће се та лица казнити робијом од десет до двадесет година...

§ 89. По предидућем § 88. казниће се и онај, који би на припремање издајничког предузећа са страном државом радио, или би од државе повјерену му власт злоупотребљавао, или па ту циљљуде тражио или у оружју упражњавао.»

§ 90. Којавно, ријечима, печатним или непечатним писменим саставом, позива на дјела, која се по § 87. б. као издајничко предузеће казнити имају, ако је то остало без посљедица, да се казни робијом до десет година...»

Из онога, што смо изложили, и материјала, који је, за сад, само изнесен у рјешењу г. министра, јер је јавности познат, јасно излази: да су се Радовић и другови му огријешили о §§ 88., 89. и 90. Кривичног Законика.

Овијем је пак јасно одређен и карактер акције Радовића и другова му.

По чл. 209. Устава «сваки црногорски држављанин има право да, у границама закона, пекаже своје мисли гово-

ром, писмом штампом и у сликама.» Према овоме, сваки Црногорац може исказати своје мисли и о евентуалној промјени чл. 18. Устава, као и о «спајању државне територије са неком другом државом»; разумије се да ово мора бити, једно и друго, од фактора и на начин који предвиђају чл. 36., 218., 219. и 220. Устава.

Исто тако по чл. 213. Устава «држављани имају право удруживати се у циљевима који иијесу противни законима», dakле и у политичким.

Државна власт дужна је, dakле, толерирати сва удружења — међу њима и политичка — кад њихови циљеви иијесу противни законима. Чак шта више државна би власт имала дужност, бар моралну, да ова удружења и помаже у њихову развоју, јер је њима циљ, кад иијесу противна закону, опште добро и напредак друштва и државе. Чим су пак циљеви једног удружења противни законима, државна га је власт дужна гонити и уништити.

Јасно смо доказали, да је акција А. Радовића противна позитивним законима Црне Горе. Њоме се иде, ни више ни мање, него за тим да се уништи највеће дооро сваке земље т. ј. њен државни суверенитет. «Црногорски Одбор за Народно Уједињење» који сачињавају А. Радовић и другови му, према овоме, јесте

удружење, чији су циљеви противни законима. Жеља А. Радовића, да своју акцију обиљежи само као «политичку струју» оправдана је, са његова гледишта. Ипак то не смета све друге, изузимајући његових протектората, да у њему и друговима гледају тачно оно, што су и с моралног и правног гледишта, т. ј. обичне зликовце, а у «Прногорском Одбору за Народно Уједињење» једну обичну зликовачку банду, а не какво политичко удружење. Дакле, и са гледишта позитивног законодавства Црне Горе, Андрија Радовић и другови му нијесу ништа до — најодвратнији издајници.

* * *

Акција А. Радовића и другова, је од сваког честитог Црногорца и и од поштеног јавног мјења обиљежена са моралног и националног гледишта, као и са гледишта интереса црногорског народа, онако како смо је у овом излагању означили, т. ј. као зликовачка и издајничка. Рјешење г. Министра Унутрашњих послова, о коме је ријеч, допунило је ту оцјену и са законског гледишта. Овим је уједно и завршен «политички» рад Радовића и његова одбора.

Могуће је да ће многи добри патриоти рећи, да је требало одавно учинити према Радовићу ово, што је данас учињено. Ипак нала-

зимо даје тек сад томе вријеме. Да се ово или ма што слично предузео раније против Радовића и другова му, као и њихових протектората, ми не бисмо данас имали у рукама једну масу докумената којима ћемо једног дана и «протекторе» извести пред суд, али не пред онај пред који и Радовића. Још један је разлоговоме. Вјеровали смо, да ће протектори Радовића увидјети сву штетност и бесстыдност акције коју помажу, те да ће се на вријеме тргнути. Нажалост, у том смо се преварили. Они су наше ћутање схватили не као великорушност, него као слабост. У колико смо ми бивали попустљивији, они у толико дрскији. Између осталог, читаоци ће се сјетити изазивачких говора и скорашињих депеша, упућених Радовићу са једног званичног мјеста, које су уникум нелојалности и бесстыдности. Али свему има краја, па и нашем стрпљењу.

За част, права и добро Црногорског Народа спремни смо примити рукавицу од свакога, па макар какве пошљедице биле отуда и по нас и по наше противнике, ма ко они били.

Онима, који дирижирају и плаћају срамну акцију А. Радовића и другова му против части, права и добра Црногор. Народа нека буде ово права и потоња јавна ономена. Куцнуо је дванаести час. Чаша је препуна.

